

Jože Horvat s Pinom Poggijem

HORVAT: Kolikor vem, ste začeli kot kipar. Potem ste se leta/desetletja dolgo posvečali drugim oblikam likovnega izraza, toda pred dvema dnevoma sem v vašem ateljeju v naselju Comitini na jugozahodu Sicilije videl, da se spet ukvarjate s kiparstvom, saj ste si dajali opravka z glavo neke mitološke figure. Hočete torej, potem ko ste se zelo uspešno predstavljali z uporabno umetnostjo, zasnovali in razvili svojo zvrst "socialne estetike" in z instalacijami in environmentom postali znani po Evropi, vendarle postati kipar?

POGGI: (*Smeh.*) Ne! Nikoli ne bom kipar. S tem sem opravil okoli leta 1963 ali 1964. V tem času sem naredil tudi vstalega Kristusa, to črno skulpturo, ki ste jo lahko videli v moji sobi. Ne bom pa trdil, da česa podobnega nikdar več ne bom naredil. Vendar se ne identificiram stoodstotno s tem; takrat sem potreboval tisto svojo izvirno kvaliteto, ki sem jo lahko izrazil pri delu, in še zdaj uživam in sprošča me, če klešem to mitološko figuro. Kar zdaj klešem, so predvsem osebe iz grške mitologije, kot so Odisej, Zevs, Polifem, Meduza in še nekatere – pač take, kakršne so bile prenesene k nam, pri tem pa si npr. Odiseja poskušam predstavljati tako, da mu skušam dati osebni izraz. To je nekakšna vaja, kajti med delom mislim na sodobni čas ... in na številne probleme, ki nas obremenjujejo in zaradi katerih je prihodnost naših otrok tako zamegljena. Ta moja zaskrbljenost se mora nekako kazati tudi na tem delu. Sicer pa bi vsakomur svetoval, da prebira knjige o stvareh, s katerimi se zdaj ukvarjam. Jaz si najprej naredim risbo, nato na podlagi te risbe, ki je že moja predstava o prvotni figuri, poskušam izdelati figuralno obliko in čim bliže sem cilju, tem bliže sem tudi formi, ki sem si jo na začetku želel doseči. Ta razvoj vključuje tudi to, da se o figuri poprej informiram, in to ravno iz knjig, starih in novih – da si torej o njej ustvarim subjektivno predstavo, ki jo potem, kot sem rekel, spravim na papir kot risbo, le-to pa nato preoblikujem v figuro, ki je moje doživetje nekdanjega junaka. Vse to na koncu položim na podstavek in razmišljam, kaj bi iz tega lahko še naredil, kako bi lahko izpopolnil. Tako da mi dotedanje delo pomeni le nekakšno skico za tisto, kar potem ustvarim kot kiparski izdelek.

Foto: Andrej Mlakar

Pino Poggi

Pino Poggi je bil rojen v Genovi (1939). Njegova ustvarjalnost je vsestranska. Začel je kot kipar, bil scenograf, igralec, pisal pesmi. V začetku šestdesetih let prejšnjega stoletja je prišel v Slovenj Gradec. Velik del njegove poznejše ustvarjalnosti ima domicil prav v tem mestu. Nato ga je zaneslo v Nemčijo (1967); tam je med drugim deloval kot grafik, oblikovalec, pisec znamenitega manifesta o uporabni umetnosti ("arte utile"), v katerem je razložil svoj pogled na sodobno (avantgardno) umetniško delo, nastopal z mnogimi svojimi umetniškimi akcijami na ulici, bil predavatelj na likovni akademiji v Münchnu ter sodeloval z instalacijami in environmenti na mnogih razstavah po Evropi, med drugim na Beneškem bienalu in v Kasslu (*Documenta*). Bil je umetniški direktor filma *Halgato* (1994) Andreja Mlakarja, svojo zadnjo veliko razstavo v Slovenj Gradcu pa je imel leta 2000 z naslovom *Brez modrine neba je drugače*; šlo je za retrospektivo 1962–2000. Na njej je obiskovalec lahko videl njegove stvaritve, od risb do instalacij, environmenta in dizajna, ter se znova seznanil z uporabno umetnostjo in "socialno estetiko" – s pogledom na umetnost, ki ne more biti zunaj družbe, ampak kritično posega vanjo in s svojo "lepoto" kot sredstvom za komunikacijo nagovarja občinstvo, da bi ga ozavestil.

Pino Poggi po upokojitvi živi deloma v Nemčiji, deloma na Siciliji, vsako leto pa preživi nekaj časa tudi v Slovenj Gradcu; še naprej je neutrujen animator dogajanja na likovnem področju v tamkajšnji Umetnostni galeriji. V njej je 21. junija letos potekal njegov najnovejši nastop, in sicer v performansu *Sedel sem na vrhu sveta in strmel v globino pod sabo*. Tale pogovor je nastal kmalu po njegovem življenjskem jubileju na njegovem domu v kraju Comitini na Siciliji.

HORVAT: Ni to zapletena in dolga pot do cilja? Sicer pa, kaj te je privedlo do tega, da si od začetnega kiparstva prešel na "arte utile", environment, socialno estetiko ...?

POGGI: Glede prvega vprašanja: ne, ta pot ni zapletena, nasprotno, saj rad berem in se informiram. To, kar berem, pa mi nenehno govori o tem, da je arhaična, klasična mitologija s svojim svetom nekako še vedno živa, se pravi, da iz nje prihajajo glasovi, kakršne je neredko slišati tudi v sodobnosti. Je nekakšen most do sedanjega časa. To pomeni, da so opozorila v zvezi s tedanjimi dogodki, ki nam jih pošiljajo nekatere figure, aktualna in da se marsikaj ponavlja.

Kar pa zadeva environment, moram reči, da je bil izziv časa, v katerem sem živel. Z environmenti sem imel tematiko časa pred sabo, pri tem pa nisem poskušal doseči samo tega, da bi jo ljudje lahko opazovali in se s situacijo vizualno soočili, ampak tudi to, da bi stopili v njen prostor, njeno podobo – če to ne zveni preveč arogantno – doživeli, kot sem jo doživel jaz, pa tudi to, katere probleme sem pri tem nagovarjal, katero osebnost ali katerega junaka sem skiciral in jim ga predstavil. Tako je bilo pri Damokleju, Pandori, Meduzi, Prometeju in drugih. In ljudje so, npr. pri Prometeju, ki je bogu, svojemu očetu, preprosto ukradel luč, reagirali nekako tako: ja, v tem kratkem času, ki nam je na voljo, moramo svet dojemati socialno in ga ne prepustiti v upravljanje le peščici izbrancev – da pa bi to zmogli, moramo brati in se izobraziti, postati enaki tistim, ki mislijo, da nam lahko ukazujejo. Pri tem pa se moramo izogibati dogmam, upoštevati moralna pravila in misliti globalno.

HORVAT: Če prav razumem, je vzrok, da ste se odvrnili od kiparstva in se oprijeli novih oblik umetniškega izraza, da bi lahko bili kritični do razmer, v katerih ste živeli, čas. Kako ste pri tem v svojem ustvarjanju doživljali in reševali probleme estetike?

POGGI: To je gotovo zanimivo. A kar bom povedal, bo zelo subjektivno. Socialna estetika, ki jo imenujem tudi "arte utile", je moralna zadeva, kaže pa nam rano, ob kateri lahko kritiziramo okolje, v katerem smo (bili). V bistvu gre za to, da bi se poboljšali. Z environmenti sem poskušal javnosti prinesiti sporočilo, da se nekatere stvari ne smejo več zgoditi, če hočemo preživeti. Sicer pa se s socialno estetiko ukvarjam že od leta 1965; tedaj so bili v ospredju socialni problemi in ne toliko estetika. To ne pomeni, da je bilo treba iskati samo močne geste, poteze, barve ipd., da bi ljudi predramil: ne, ni šlo za to: to so počeli junaki izvirnega začetka; moja naloga je

bila oblikovalska, oblikovanje situacij v sedanjosti, situacij, prignanih do popolnosti. Pri tem je bilo zame zelo pomembno, da so bili v njih barve in določeni simboli, kot so ogledalo, modra in bela barva, verige, knjige itn., strukturirani tako, da so obiskovalcu omogočali komunikacijo ali celo grdo polemiko oziroma ga celo izzivali k njej. No, pri tem si lahko dobil tudi kakšno buško, toda ta buška je v resnici sijajna reč, kajti ponujati ljudem samo lepe stvari ne gre ali ni šlo več. Tako ne gre več naprej; to buško, to bolečino moramo doživeti in jo prenašati naprej.

HORVAT: Schiller je nekoč pisal, da je ljudi treba vzgajati z lepoto (lepe umetnosti) in jih tako odvrniti od barbarstva ter jih priversti k človeškosti.

POGGI: No ja, to je Schiller počel v svojem času, ko je tisto lepo imelo drugačen pomen kot zdaj. Kajti kaj je danes pravzaprav lepo? Zame je to socialna estetika. Danes so vrednote postavljene na glavo, v tem smislu pač, da če danes fašist govori o rdeči barvi, komunist ali levičar pa o črni, sta to dve različni stvari; komunist bo kazal velik odpor do črne, fašist do rdeče barve. Če pa barvo v njenem nevtralnem obstoju opazuje inteligen ten človek, bo zanj rdeča – rdeča, črna pa – črna. Uporabljal jo bo, da bi npr. naslikal kakšno pokrajino, jo po možnosti podal kritično, to pa pomeni, da bo uporabljal obe barvi, saj brez njiju ne bi mogel slikati. Če bo tematiziral histerijo ali sožitje, bo s tem pokazal, da je presegel populistični politični smisel barve in jo bo uporabil kot sredstvo za dialog.

HORVAT: Ni bil pred 40 ali 30 leti način oblikovanja environmenta ali instalacije nekaj zelo provokativnega, in to ne le s socialnopolitičnega, ampak tudi s socialnoestetskega gledišča? Kako se je to potrjevalo vsa ta leta? Ali je po vašem mnenju mogoče že govoriti o kakšni novi avant-gardi? Je zdaj še umetnik tisti, ki snuje kaj novega – ali je to raje samo galerija?

POGGI: V tistih letih nam je bil čas zelo naklonjen in spodbuden, kajti ljudje, se pravi občinstvo, so bili blizu resničnosti. Danes je drugače in enako je, če gre za umetnika ali galerijo; vse teče naprej anonimno. Tisto, kar nas nagovarja danes in od česar prihaja resničnost, so mediji, posebno televizija. Nihče več ne opaža občutljive sestave okolja, resničnosti, konzuma in populističnih sanj. Nas umetnike so tako rekoč ugasnili. Prišli smo v obdobje obskurantizma, v katerem tvoj umetnik, če ga ne vidiš doma na televiziji, ni več verodostojen oziroma živ. Z drugimi be-

sedami: če umetnik na televiziji ne doživi odziva, ga sčasoma preprosto ni več. Današnja zahodna družba je v tem pogledu zelo bolna. Izolacija, v kateri je umetnik, je grozljiva. Vemo, česar nam ne bi bilo treba vedeti, pa tudi, česar nismo hoteli vedeti, in za povrhu, kar bi morali vedeti. Vse to je pravzaprav noro, toda biti neumen danes ni nobena posebnost. To se imenuje udobje, v katerem se čez dan prehranjujemo z nepotrebnim konzumom, zvečer pa s televizijskimi oddajami.

HORVAT: Nekajkrat ste razstavljali tudi v umetnostni galeriji v Slovenj Gradcu. Kaj je za vas to malo mesto? Vam je kaj dalo?

POGGI: Pravzaprav nič, pa tudi veliko. Povezano je z mojo pokojno ženo, ki me je pripeljala vanj, tu je bil embrio tistega, iz česar je potem nastal najin zakon. Naučil sem se biti človek, nisem bil več tako aroganten, čeprav sem nekako še vedno, toda prizadevam si, da bi se obvladal. V Slovenj Gradcu sem srečal nekaj kolegov, ki so morda imeli drugačne predstave od mojih, toda njihovo navdušenje nad ustvarjanjem je bilo pristno, kot npr. pri Jožetu Tisnikarju, ki je bil zmerom pozoren do tega, kar sem delal, in se je tudi sam želel razvijati. Tu je bil tudi slikar samouk, menedžer Karel Pečko; bil je odprt in uspelo mu je, da je v Slovenj Gradec pripeljal marsikaj novega. Počasi sem spoznaval Slovenijo in njeni ljudje so mi postajali všeč. Sčasoma sem v zvezi z umetnostjo marsikaj predlagal in sam ustvaril nekaj del, kot je med drugim tisti veliki S pred vhodom v Slovenj Gradec; ta S je bil tedaj zame pomemben, saj je bil povezan z abecedo in sporočilom, da se je treba abecede umetnosti učiti, šele potem se lahko začne razvoj. Predlagal sem, recimo, da se ustanovi muzej za "arte utile", vendar nisem uspel, saj so moj predlog zavrnil. Toda mnoga moja umetniška dela so v Slovenj Gradcu – približno 70 odstotkov. Imel sem več razstav in če sem bil kje v tujini, npr. v Hamburgu, v Kasslu (*Documenta*), Lenbachu ali kje drugje, sem vedno znova omenjal svoje povezave s Slovenj Gradcem in govoril, da sem "primarno Slovenec". Torej sem se od Italije distanciral. Tudi zdaj, ko živim na Siciliji, sem z eno nogo v Sloveniji in Nemčiji, Italija mi je postala tuja.

HORVAT: Lani je bila v Umetnostni galeriji v Slovenj Gradcu velika prireditev moderne umetnosti z naslovom *Hysteria*, ki jo je zasnoval vaš sin Rado. Na njej so nastopali umetniki iz Slovenije in tujine, sodelovali ste tudi vi (z instalacijo *Meduza*). Odziv v javnosti je bil dober, zlasti na tujem, v sosednjih deželah. Kako ste doživljali to prireditev?

POGGI: Bil je sijajno. Zame je bilo zanimivo tudi zato, ker sem videl, da ima moj sin veliko dobrih idej, da je k sodelovanju povabil zelo dobre mlade umetnike, zlasti iz Slovenije, in je bil sposoben voditi tudi pogovore. Seveda moram v zvezi s tem omeniti tudi zelo dejavnega Jerneja Kožarja iz same galerije, tako da lahko rečem, da so nastopali v redu ljudje, uporniško, naivno, toda zelo senzibilno, četudi ne brez določenih vrzeli. Navdušeno sem jih opazoval in v njih nekako videl sebe, saj sem nekoč delal podobne napake. Po mojem je bilo zelo pozitivno, da je mlada generacija pripravila tisto v prihodnost obrnjeno predstavitev različnih zvrsti, pri tem pa dialogizirala s starejšimi ljudmi in se z njimi povezovala. Odmev je bil mednaroden, pridobila pa sta tako Slovenj Gradec kot vsa Slovenija. To je bilo zelo pomembno, nastopati je treba skupaj in se učiti od drugih. Kajti zdi se mi, da je v Sloveniji na tej ravni še preveč ločevanja na domačine in tujce. *Internacionalnost* je zato pomembna. Opustiti je treba včasih šovinističen slogan "pri nas predvsem Slovenci" ter poskušati stvar jemati bolj velikopotezno in v tem prepoznati kulturno prednost. Govoriti moramo o kulturi, pri tem pa ne sme biti pomembno, ali ima kdo nemški ali ruski ali kateri drugi priimek. Z vsemi temi čudovitimi ljudmi ali celo geniji je treba razpravljati in se od njih učiti, da si pridobimo kaj novega in to novo sporočimo naprej. Pri Hysterii je bila sijajna priložnost za to in ob njej si je mlada generacija v Sloveniji gotovo pridobila nove izkušnje.

HORVAT: ... Zdaj že sediva zunaj, v sadnem vrtu pred vašo hišo. Potem ko sem si ogledal oboje, zlasti notranjost hiše, ki je pravzaprav galerija vaših del, in sadni vrt, bi rekel, da je vse skupaj svojevrstno umetniško delo, ne pa navadno podeželsko "posestvo".

POGGI: Ja, je umetniško delo, saj sem vse skupaj, z vrtom vred, tako tudi načrtoval. Oblikoval sem po zamisli, po kateri sem vrtu glede na rahlo položen teren dal terasasto podobo, tako kot rojaki v moji rojstni Genovi oziroma njeni okolici. To je bilo potrebno in pomembno, saj tu ni dovolj vode. Vodo lahko, če priteče zlasti pozimi, s terasami zajeziš in jo tako rekoč uskladiščiš, kot so nekoč počeli stari Rimljani in Etruščani, ki so ugotovili, da terase preprečijo, da bi voda prehitro stekla v morje.

HORVAT: Zdi se mi, da je to umetniško pred nama izšlo iz vašega – po eni strani – razumevanja environmenta, uporabne umetnosti in socialne estetike, po drugi pa iz dizajna ipd. Gre za združitev vaših iz umetnosti izvirajočih pogledov na življenje in njihovo aplikacijo v praktičnem svetu "dóma"?

POGGI: Trenutek! Govoriva o vrtu s sadovnjakom, o postavljanju teras. V zvezi s tem naj še dodam, da je bil to proces, vendar z njegovim prvim koncem še ni bilo vse končano, saj je šlo le za začetni model. Pozneje sem moral veliko razmišljati o tem, katera drevesa naj zasadim, kajti na Siciliji jih imamo nešteto vrst, izmed katerih je bilo treba izbrati zame najznačilnejše. Najprej sem sklenil, da na tem terenu ne bo samo določena monokultura, ampak naj na njem živi tako imenovana drevesna promiskuiteta, tako da lahko najdeš med drugim oljke, pinije, poprovce, limone, pomaranče, razne vrste rož, vse pa je zasajeno tako, da rastline med sabo lahko "komunicirajo". Šele ves ta zbor rastlinskih bitij, med katerimi živijo tudi družina divjega zajca, kuščarji in celo kače – prej sem v pokritem kokošnjaku imel še kokoši – na teh 10.000 kvadratnih metrih površine sestavlja t. i. umetniško delo, v okviru katerega se lahko npr. grmiči rož "pogovarjajo" z velikimi drevesi, rožmarin spet s svojimi in različne vrste gob z drugimi rastlinskimi primerki. Skratka, teh 10.000 kvadratnih metrov površine, sredi katere je hiša, gosti zelo različna živa bitja, med katerimi je največ oljk – približno 120.

HORVAT: Kot rečeno, hiša ni le dom, temveč je tudi velika galerija, v kateri je videti nemalo vaših risb, kipov in kipcev, fotografij, pohištva v vašem dizajnu, pa tudi nekaj pesmi, ki ste jih sami napisali. Toda vse to – s sadnim vrtom vred – je dostopno le vašim gostom, ne pa tudi javnosti. Ni to senčna plat te "celostne umetnine", kot bi se ji lahko reklo?

POGGI: Seveda je, ampak kako naj bi vse to odprl za javnost? Vsa Sicilija je v bistvu malce zaspana, kar zadeva tukajšnjo sodobno kulturo. Tu imam sicer sijajne prijatelje, žal pa nimajo duše za te stvari. In čeprav me imajo za avtoriteto, za zelo simpatičnega človeka, Genovežana, ki je prišel na Sicilijo in jo ima rad, moram vendarle priznati, da me v teh dvajsetih letih, odkar sem tu, niso identificirali za umetnika. Jaz jih sprejemam, kakršni pač so. Sicilijanec je drugačen, je pravzaprav preprost svet, ima nekatere drugačne vrednote kot jaz, toda zame je ta prostor vsekakor zelo zanimiv, morda tudi zato, ker imam tukaj mir, lahko živim izolirano in intenzivno delam. Moje delo je videti zlasti v Nemčiji, na Nizozemskem, v Angliji itn. Te radovedne dežele, ki nikogar ne pustijo pri miru, me tu ne motijo; to je zame zelo pozitivno.

HORVAT: Sicilija je že za naključnega obiskovalca magični otok z ne- navadno igro senc in svetlobe, saj se ta skoraj vsako uro spremeni, morda zato, ker je pokrajina gričevnata, morda pa tudi zaradi bližnjega morja

in barv rastlinja. Svet je tako videti izjemno slikovit. Da ne govorimo o izredno bogati kulturni dediščini ... Kaj pa vam je dala Sicilija?

POGGI: To, kar ste pravkar omenili. To je zagotovo magični otok. Moja pokojna žena je bila navdušena nad njim in njeno navdušenje je samodejno prešlo vame. Zdaj, ko je mrtva in del njenega pepela leži tu, je moja zavezanost otoku in njegovi arhaični, magični zgodovini toliko močnejša. Žal pa Sicilija ne ve, kaj početi s temi dragocenimi zakladi. V svojem položaju stagnira kot kak fosil, ne obnavlja se, ne razvija, prebivalstvo pa se pusti manipulirati. To je pravzaprav katastrofa. A kot sem že rekel, se tu vseeno počutim zelo dobro, delam rad in veliko; to sonce, številno rastlinje in tradicija ... so zelo spodbudni, čeprav je položaj slab.

HORVAT: Ves svet ve, da s Sicilije prihajajo veliki italijanski avtorji, če omenim samo tri: Pirandello, Sciascia, Camilleri – zadnji je trenutno največji italijanski pisec uspešnic. Ima Sicilija tudi velike slikarje?

POGGI: Guttuso je že eden izmed njih, so pa tudi še živi zanimivi umetniki, vendar moram pošteno priznati, da vseh ne poznam dobro, saj sem, ker tu ne bivam stalno – že kakih 40 let živim v tujini – kulturni svet Italije nekoliko zanemaril. Toda v času mojega bivanja na otoku so bile tu na ogled zanimive razstave, katerih umetnike znam ceniti; res pa je, da galerije nimajo denarja, s katerim bi se lahko lotile česa velikega, in res je tudi, da Katoliška cerkev ni naklonjena moderni umetnosti. Kar pa zadeva mene: nekoč so me že povabili, da bi razstavljal, toda potem se je izkazalo, da ni zadosti denarja za to, celo za prenočišče ne. In prav to, da se tu za umetnost ne najde denar, da Sicilija nima možnosti za razvoj kulture, niti v embrionalnem smislu ne, po drugi plati pa je dovolj denarja za mafijske interese – je spet katastrofalno. Tudi s te perspektive nima prihodnosti. Toliko bolj žalostno, ker je prebogata s kulturo iz preteklosti, a se ji ne odpira možnost, da bi ustvarjala sodobno – ta je izrazito zanemarjena. S tem nočem reči, da je Sicilijanec neumen, nikakor, kritiziram samo kulturno politiko, kritičen pa sem tudi do otoške in italijanske državne politike, saj otok zaostaja – in to traja že od 70-tih let. Prav nasprotje tega si želim v prihodnosti.

HORVAT: A kakšen je pravzaprav vaš pogled na umetnost? Ker deloma poznam vašo ustvarjalnost, se mi zdi, da ima več vlog, da bi umetnost želeli vpeljati v življenje in ga prepojit z njo, ga skoraj spremeniti v umetnost. Kakšna je ta večplastna vloga umetnosti? Socialna, politična, duhovna, moralno-etična ...?

POGGI: Vpeljati umetnost v praktično življenje, ga "poumetnostniti": ja in – ne. Vidim se predvsem kot nekdo, ki kulturo prinaša, kajti kultura je širok pojem, mnogovrsten in svoboden, ni vezan na šablone, ki bi nam jih radi vsilili nekateri posamezniki. Kot človek, ki ustvarja na različnih področjih, se močno identificiram z Leonardom da Vincijem, ki je bil prinašalec raznovrstne kulture oziroma umetnosti. Kulturi in umetnosti ni prinesel konca, ampak prihodnost. To je pozicija oziroma smer, v katero se mnogi umetniki ne podajajo ali se ne morejo podati. Leonardo je za umetnost zavestno izbral izvorni grški izraz TEHNE, s katerim je učinke kulture, umetnosti in celotnega sveta tehnike prečrpal v pomen te starogrške besede. Tudi sam se poskušam s svojim delom ponižno približati vsebini/pomenu tega izraza, v katerem vidim zajete svoje instalacije in vse drugo, kar ustvarim. Tako lahko rečem, da je zame TEHNE zelo aktualen pojem, čeprav je glede na svoj izvor močno vezan na tedanji čas z mnogimi protislovji, čas, v katerem pa so potekali učni procesi, ki so tudi danes tvorni. Z branjem filozofskih del in seznanjanjem z antičnimi sagami, mitologijo in antičnimi skulpturami v svojih delih poskušam današnjemu človeku posredovati podobo antične kulture, ki pa jo hkrati aktualiziram s svojim lastnim doživljanjem sodobnosti.